

Edito

Over dwangarbeid en volkskapitalisme, versus onthaasting en overvloed

Als de titel van dit stuk gechargeerd overkomt, dan is dat bewust bedoeld. Als ecologist kan je immers alleen maar ontgoocheld zijn over de manier waarop het eindeloopbaandebat gevoerd wordt. In kwantitatieve en economische termen namelijk: werkzaamheidsgraad, duur van een loopbaan, betaalbaarheid van de pensioenen en van de sociale zekerheid in het algemeen, concurrentievermogen... en vul zelf maar aan. Nu is het zeker een eerbare doelstelling om ons systeem van sociale zekerheid voor de toekomst veilig te stellen. Maar financierbaarheid op zich – hoe ruim ook – biedt geen garanties voor levenskwaliteit. Indien we als samenleving de inhoudelijke vragen over het soort leven dat we willen blijven ontwijken, dan zullen we zelfs steeds te kort hebben. Vragen over de kwaliteit van arbeid en loopbaan, en over de zinvolle invulling van een leven komen immers pas tot hun recht vanuit een besef van het verband tussen genoegzaamheid en betekenisvolheid. Dat klinkt wellicht redelijk abstract, maar daar gaat het toch over wanneer we het als groenen over ‘onthaasting’ hebben?

2

Ik las zopas het boekje *‘Overvloed’* van Karim Benammar die ons uitdaagt om de heersende denkwijze over schaarste om te keren. Wanneer we denken dat we een eindeloze begeerte hebben die niet bevredigd kan worden, dan hebben we het mis volgens hem. In feite is de situatie omgekeerd: “Onze mogelijkheden zijn eindeloos en de tijd die we hebben om ze te beleven is beperkt.” Omdat we niet onsterfelijk zijn is het zinvol om te besluiten wat we met onze tijd doen, en dus de juiste keuzes te maken. De val van de schaarste bestaat er nu net in dat de voortdurende jacht naar meer goederen onze tijd voor betekenisvolle ervaringen vernietigt. En vanuit een ecologisch standpunt zien we dat in dezelfde beweging ook de overvloed van de natuur, de uiteindelijke basis en bron van al onze ervaringen, mee de vernietiging ingaat. De richting die de samenleving vandaag uitgaat, laat ons steeds meer met lege handen achter.

Onthaasten dus: minder, of alleszins minder ‘gehaast’ arbeiden – en dus ook minder kopen – om meer en intenser te ervaren. Daarover ging het dus niet. En dus ook niet over de reële werkdruk en stress. Wel bijvoorbeeld over het aantrekkelijker maken van ploegenarbeid door lastenverlaging. Hoelang laten we ons nog financieel

compenseren voor het ontberen van een zinvolle tijdsinvulling? Wanneer zeggen we: "Genoeg!"?

Nu beseft ik ook wel dat veel mensen in de onmogelijkheid zijn om zelf echte keuzes over hun loopbaan te kunnen maken. En daarom kiezen ze wellicht terecht eieren voor hun geld: zo snel mogelijk uit de *rat race*, via brugpensioenen bijvoorbeeld; en dat wil men ook verdedigen. De enige collectieve reactie is er dus vooralsnog één van zelfverdediging, niet van het naar voren schuiven van meer leefbare alternatieven. Ook de middengroepen die op basis van hun inkomen en maatschappelijke positie wel keuzemogelijkheden hebben nemen hierin niet het voortouw. Zij denken eerder zich van privébescherming te kunnen verzekeren door hun financiële compensaties naar de bank te brengen. Dat ook de 'zuurverdiende centjes' van de zogenaamde 'kleine spaarder', samengebracht tot grote kapitalen – de pensioenfondsen bijvoorbeeld –, uiteindelijk zelf bijdragen aan het ondergraven van het eigen leefbaar leven, daar blijven we al te gemakkelijk blind voor. Wij moeten leren beseffen – willen we openstaan voor alternatieven – dat het kapitalisme ook gemotiveerd wordt en in leven blijft door wat wij dagelijks doen en verlangen.

"Simple in means, rich in ends", zo verwoordde Arne Naess, de vader van de *deep ecology*, een leefbaar alternatief. En rijkdom is dan te vinden zowel in natuurervaring als in artistieke schepping en allerlei vormen van intermenselijke betrokkenheid. Dat houdt ook in dat een betekenisvolle bijdrage aan de samenleving niet alleen in economische termen geduid kan worden. Bij een ziekbed gaan zitten is wellicht niet 'nuttig', maar kan zeer rijk aan betekenis zijn. En leid(st)er zijn in een jeugdbeweging brengt niet op, maar is wel een ervaring die men voor het leven meeneemt. Welke plaats krijgen betekenisvolle activiteiten als zorgarbeid, burenhulp en vrijwilligerswerk bij het spreken over een loopbaan? En mogen we het er dan opnieuw over hebben hoe een langere loopbaan leefbaar wordt via uitgebreide vormen van tijdskrediet? En mag het daarbij ook eens over levensvervulling gaan in plaats van over concurrentievermogen? "We leven niet om te werken, maar we werken om te leven.", is een volkswijsheid die blijkbaar niet genoeg herhaald kan worden.

Bennamar zoekt zijn antwoord in de logica van de economie van de gift. Wij zijn geboren in een deel van de wereld dat niet gekenmerkt wordt door een tekort, maar integendeel door een enorm overschot. Daar blijven opgaan in een eindeloze begeerte naar meer consumptiegoederen en naar meer status is de beste manier om de vraag naar de zin van het leven te ontlopen. Geboren met een overschot is het onze taak om het teveel uit te geven. Voor Bennamar gaat het daarbij om een fundamenteel gegeven dat verwijst naar de structuur van het bestaan: ons leven met al zijn mogelijkheden is ons gratis gegeven, "wij zijn zelf het overschot". "Het is onze taak het geschenk door te geven." Een doordenker die ik iedereen wil aanbevelen.

Jef Peeters